

YOSH BOLALARGA INGLIZ TILINI O'RGATISHDA INTERFAOL USULLAR

Jovliyeva Nafosat Bahodir qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti 1-kurs xorijiy til va adabiyoti yunalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada yosh bolalarga ingliz tilini o'rgatishda interfaol usullarni qo'llashning nazariy va amaliy jihatlari yoritiladi. Interfaol metodlarning pedagogik va psixolingvistik ahamiyati, o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishdagi roli tahlil qilinadi. O'yin texnologiyalari, multimedia vositalari, qo'shiqlar, sahnalashtirish va mini-proyektlardan foydalanish bo'yicha tavsiyalar beriladi. Tadqiqot natijalari interfaol usullar bolalarda til o'rganishga motivatsiyani oshirish, eshitish, ko'rish va amaliy faoliyat orqali o'rganish imkoniyatlarini kengaytirishini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: interfaol metodlar, yosh bolalar, ingliz tili, o'yin texnologiyalari, kommunikativ kompetensiya, psixolingvistika.

Mavzuning dolzarbligi: Bugungi globallashuv jarayonida chet tillarini, xususan ingliz tilini o'rganish zarurati kundan-kunga ortib bormoqda. Ingliz tili nafaqat xalqaro muloqot vositasi, balki ilm-fan, texnologiya va madaniyat almashinuvining asosiy tiliga aylangan. Shu boisdan, yosh bolalarga ingliz tilini samarali o'rgatish masalasi zamonaviy pedagogika va tilshunoslik oldidagi muhim vazifalardan biridir. Psixolingvistik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bola hayotining ilk davrlarida til o'rganish jarayoni tabiiy va tez sodir bo'ladi. Shu bois, boshlang'ich yoshdagi o'quvchilarga til o'rgatishda dars jarayoni ularning qiziqishi, faol ishtiroki va individual o'rganish uslubini hisobga olgan holda tashkil etilishi zarur. Zamonaviy ta'lim tizimida interfaol metodlar — o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida ikki tomonlama faol muloqotga asoslangan o'qitish yondashuvlari — eng samarali usullardan biri sifatida qaraladi. Interfaol metodlar yordamida dars jarayoni ko'proq o'yin, ijodiy faoliyat va multimodal ta'sir orqali tashkil etiladi. Bunda o'quvchilar

nafaqat til qoidalarini o'rganadilar, balki real kommunikativ vaziyatlarda uni qo'llash ko'nikmalarini ham rivojlantiradilar. Mazkur maqolada yosh bolalarga ingliz tilini o'rgatishda qo'llaniladigan interfaol usullar tasnifi, ularning samaradorligini ta'minlovchi omillar va amaliy tavsiyalar tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida nazariy manbalar va amaliy tajriba natijalari birlashtirilib, metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi.

1. Interfaol usullarning nazariy asoslari: Interfaol ta'lim — bu o'quv jarayonida o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida o'zaro faol muloqotga asoslangan pedagogik yondashuvdir (Vygotsky, 1978). Ushbu yondashuvda bolalar tilni faqat passiv qabul qiluvchi sifatida emas, balki faol ishtirokchi sifatida o'zlashtiradilar. Yosh bolalar bilan ishlashda interfaol metodlarning qo'llanishi quyidagi nazariy poydevorga ega:

- ❖ Konstruktivizm nazariyasi — o'quvchilar yangi bilimlarni avvalgi tajriba va bilimlariga tayanib hosil qiladi.
- ❖ Kommunikativ yondashuv — til o'rganish jarayonida muloqot markaziy o'rin egallaydi.
- ❖ Ko'p kanalli o'rganish — eshitish, ko'rish va harakat orqali ma'lumotni qabul qilish kombinatsiyasi samaradorlikni oshiradi.

2. Yosh bolalar psixologiyasi va til o'rganish: Bolalar erta yoshda tilni o'rganishda o'yin, qiziqish va takroriy mashqlar orqali samarali natijaga erishadilar. Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko'ra, 6–10 yosh oralig'idagi bolalar konkret operatsion bosqichda bo'lib, ular ko'proq ko'rgazmali va amaliy faoliyat orqali bilim oladilar. Shu sababli, ingliz tilini o'rgatishda o'yin texnologiyalari va multimedia vositalarini qo'llash juda muhimdir.

3. Interfaol metodlarning turlari: Quyida yosh bolalarga ingliz tilini o'rgatishda keng qo'llaniladigan interfaol metodlarning asosiy turlari yoritiladi: Interfaol metodlar — bu o'quv jarayonini o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi faol muloqot asosida tashkil etishga qaratilgan o'qitish usullaridir.

Mohiyati: “Interfaol” soʻzi ingliz tilidagi interactive soʻzidan kelib chiqqan boʻlib, inter — “oʻzaro”, act — “harakat qilish” maʼnolarini bildiradi. Bu metodlarda oʻquvchi passiv tinglovchi emas, balki bilim izlovchi, muammolarni hal etuvchi va fikr yaratuvchi ishtirokchiga aylanadi. Jarayon ikki tomonlama boʻlib, unda barcha ishtirokchilar faol qatnashadi: savol-javob, munozara, rolly oʻyin, guruhli ish kabi faoliyatlar orqali.

Asosiy maqsadi:

- Oʻquvchilarni mustaqil fikrlashga undash
- Bilimni amaliyotga tatbiq etish imkoniyatini yaratish
- Oʻquv jarayonini jonlantirish va qiziqarli qilish

Konstruktivizm: bilim oʻquvchining faol tajribasi asosida quriladi; interfaol metodlar faol tajriba yaratadi (Piaget; Vygotsky). Ijtimoiy-madaniy yondashuv: muloqot va hamkorlik (ZPD, scaffolding) oʻzlashtirishni tezlashtiradi. Psixolingvistika va multimodal taʼlim: koʻrish–eshitish–harakat kanallarini birga ishga solish (dual coding, TPR) tilni mustahkamlaydi. Kommunikativ yondashuv: til real vazifalar va maqsadli muloqotda egallanadi (CLT, TBLT).

Interfaol metodlar tasnifi va qoʻllash boʻyicha yoʻriqnoma: Task-Based Language Teaching (TBLT) – Vazifaga yoʻnaltirilgan oʻqitish

Mohiyat: til formasi emas, kommunikativ vazifa markazda. Afzalliklari: tabiiy nutq, maqsadli lugʻat va grammatikani kontekstda qoʻllash; muammoli fikrlash. Qanday qoʻllash (yoshlar uchun): Pre-task: vizual tayanch (flashcards) bilan “shopping” soʻzlarini faollashtirish. Task-cycle: “Class Shop” – juftliklarda roʻyxat bilan xarid qilishni oʻynash (“How much is...?”, “Can I have...?”). Language focus: dars oxirida shakl va talaffuzni qisqa tahlil, “a/an”, koʻplik, “How much/How many”. Baholash: vazifa bajarilish sifati (aniqlik, ravonlik), chek-list. Communicative Language Teaching (CLT) – Kommunikativ yondashuv. Mohiyat: maʼno, niyat, auditoriya va vaziyatga mos til ishlatish. Afzalliklari: ravonlik, muloqotga tayyorlik, ijtimoiy koʻnikmalar. Amaliyot: Information gap oʻyini: har bir oʻquvchida turli rasm; farqni topish uchun savollar (“Has your boy got a

hat?”).Opinion sharing: “My favourite food” – 3 sabab bilan qisqa dalillash, keyin “Find someone who...”.Cooperative Learning – Hamkorlikda o‘qitish (Think–Pair–Share, Jigsaw)Mohiyat: strukturalangan guruh jarayonlari.Afzalliklari: ijtimoiy ko‘nikma, o‘zaro yordam, differensiallash.Amaliyot:Think–Pair–Share: rasm asosida taxminlar; juftlikda muhokama; sinf bilan ulashish.Jigsaw: “Animals & habitats” – har guruh bir bo‘lim bo‘yicha ekspert, so‘ngra aralash guruhlar bir-birini o‘qitadi. Baholash: rollar bo‘yicha rubrika (ishtirok, til ishlatish, tinglash). Game-Based Learning (GBL) – O‘yinli ta’lim.Mohiyat: o‘yin mexanikalari (qoidalar, darajalar, mukofotlar) orqali tilni mashq qilish.Afzalliklari: motivatsiya, takrorlash samaradorligi, tezkor fikrlash.Amaliyot:Vocabulary relay: 2 jamoa doskaga yugurib, rasm–so‘zni moslaydi.Board games: “Roll & Talk” – tushgan katakdagi savolga javob (“What’s the weather like?”). Eslatma: shovqin vaqti uchun aniq signallar, qisqa davrlar (3–5 daqiqa) bilan boshqarish. Role-play & Process Drama – Rol o‘ynash, dramatizatsiyaMohiyat: ssenariylashtirilgan vaziyatlarda til ishlatish.Afzalliklari: talaffuz, intonatsiya, ishonch; ijtimoiy til birliklari (politeness).Amaliyot:“At the doctor’s”, “At the shop”: tayanch iboralar posterga yoziladi; bolalar qisqa sahna ko‘rsatadi.Hot-seating: bir bola qahramon rovida, boshqalar savol beradi. Baholash: iboralarni to‘g‘ri ishlatish, ovoz, tana tili. Storytelling & Story-Based Instruction – Hikoya asosida o‘qitish.Mohiyat: hikoya tuzilmasi orqali til (leksika-grammatika) integratsiyasi.Afzalliklari: eslab qolish (narrativ effekt), madaniy komponent, tinglab tushunish.Amaliyot:Rasmlar ketma-ketligidan hikoya yig‘ish; “beginning–middle–end” kartalari.Story retelling: o‘qituvchi eshittiradi, bolalar piktogramma yordamida qayta so‘zlaydi. Uyga vazifa: 3 kadrli komiks yaratish va 3 gap bilan gapirish. Total Physical Response (TPR) – Harakatga asoslangan ta’lim.Mohiyat: buyruqlarni tanada bajarish orqali tilni o‘rganish.Afzalliklari: kinestetik o‘rganish, fonetik moslashuv, tashvishni kamaytirish.Amaliyot: “Touch something red”, “Act the verb” (jump, crawl, whisper). Keyin buyruqlarni o‘quvchilar beradi. Project-Based Learning (PBL) – Mini-loyihalar.Mohiyat: yakuniy mahsulotga (poster, video, maket) olib boradigan ko‘p bosqichli ish.Afzalliklari: integratsiya (4 ko‘nikma), mustaqillik,

ijodkorlik. Amaliyot: “My Family”, “My Town Guide” (rasm + 5–6 jumla). Baholash: kontent + til mezonlari bo'yicha rubrika (aniqlik, imlo, dizayn, taqdimot). CLIL mini-modullari – Mazmun va til integratsiyasi. Mohiyat: fan mazmunini (tabiat, matematika) ingliz tilida soddalashtirib o'rganish. Afzalliklari: mazmuniy motivatsiya, terminologik lug'at, real hayotga yaqinlik. Amaliyot: “Weather diary” – 5 kunlik kuzatuv, oddiy grammatik shakllar (“It is sunny.”). Learning Stations / Rotations – Stansiyalar bo'yicha almashish. Mohiyat: sinf 3–4 markazga bo'linadi; har birida vazifa. Afzalliklari: differensiallash, resursdan maksimal foydalanish. Amaliyot stansiyalari: tinglab tushunish (audio + rasmlar), lug'at o'yini, yozish burchagi, o'qish burchagi. “Flipped micro-lessons” – Aksincha minidars. Mohiyat: uyda 3–4 daqiqalik video/rasmi slyd; sinfda interfaol mashqlar. Afzalliklari: sinf vaqti ko'proq amaliy muloqotga sarflanadi. Amaliyot: “food” bo'yicha minivideo, sinfda “market role-play”. Raqamli interfaol vositalar. Vositalar: interfaol doska, oddiy viktorinalar (Quizizz/Kahoot uslubida), audio yozish, sinf blogi. Afzalliklari: tezkor fikr-mulohaza (feedback), kuzatish va qayd. Eslatma: ekran vaqti qisqa bo'lsin; maqsadga qat'iy bog'langan bo'lsin.

Afzalliklari: O'quvchilarning faolligini oshiradi. Interfaol metodlarda o'quvchi passiv tinglovchi emas, balki bilim jarayonining faol ishtirokchisi bo'ladi.

Guruhli ish, uftlikdagi muloqot, rol o'yinlar orqali o'quvchi dars jarayonida faol qatnashadi. 2. Mustaqil fikrlash va ijodkorlikni rivojlantiradi. O'quvchilar muammolarni mustaqil hal qilish, yangi g'oyalar yaratish, o'z fikrini himoya qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Masalan, “Brainstorming” yoki “Debate” kabi usullar tanqidiy va kreativ fikrlashni rag'batlantiradi. 3. Muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ingliz tili o'qitishda bu juda muhim, chunki o'quvchi so'zlashuv, tinglab tushunish va javob qaytarish ko'nikmalarini tabiiy muhitda mashq qiladi. Savol-javob, dialoglar, real hayotiy vaziyatlarni simulyatsiya qilish orqali til amaliyoti kuchayadi. Motivatsiya va ishtirok oshadi: o'yin, hikoya, rol o'yinlari ichki qiziqishni qo'zg'aydi (Dörnyei). Leksik va grammatik o'sish: takroriy, kontekstli qo'llanish (Nation; Ellis). Ravonlik va talaffuz: CLT/rol o'yinlari real vaqt nutqini mashq qiladi; TPR fonetik moslashuvga ko'mak beradi.

4 ko‘nikma integratsiyasi: PBL/CLIL o‘qish–yozish–tinglash–gapirishni bir zanjirda uyg‘unlashtiradi. Ijtimoiy-emotsional rivojlanish: hamkorlik, o‘zaro hurmat, navbat kutish, muloyimlik iboralari. Inkluzivlik: multimodal va guruhli ish turli o‘rganish uslublariga mos keladi (UDL ruhida).

Baholash va monitoring

Formativ baholash: mini-diktant piktogrammalar bilan, “thumbs up/middle/down”, mini-oq taxtachalar.

Chek-list/rubrika (namuna mezonlari):

- Lug‘atni joyida ishlatish (0–2)
- Gap tuzish va talaffuz (0–2)
- Hamkorlik va navbat (0–2)
- Tushunarli nutq (0–2)
- Vaqtni boshqarish (0–2)
- Portfel: plakatlar, audiosabzlar, kichik yozma ishlar.

Ehtimoliy muammolar va yechimlar

Shovqin va vaqt: o‘yinlar uchun qat’iy signal, taymer, aniq ko‘rsatma + demo.

Rivojlanish darajalari farqi: stansiyalar/rotatsiya; soddalashtirilgan tayanch iboralar. Resurs tanqisligi: kartochka va rasmlarni ko‘paytirish, qayta foydalanish; qulay “no-tech” alternativalar. L1/L2 balansi: ko‘rsatmalarni L2da qisqa + jest; kritik nuqtada L1 bilan aniqlik kiritib, darhol L2ga qaytish.

Xulosa: Interfaol usullar zamonaviy ta’lim jarayonida, ayniqsa chet tillarini, jumladan ingliz tilini o‘rgatishda eng samarali pedagogik yondashuvlardan biri sifatida e’tirof etiladi. Ular an’anaviy darslarni faollashtirib, o‘quvchilarni bilim olish jarayonining markaziga olib chiqadi, muloqot va hamkorlik muhitini shakllantiradi hamda o‘quvchini mustaqil fikrlashga undaydi. Interfaol metodlar orqali nafaqat til bilimlari, balki tanqidiy va ijodiy fikrlash, ijtimoiy ko‘nikmalar, hamkorlik madaniyati rivojlanadi. Tadqiqotlar

shuni ko'rsatadiki, bunday usullar o'quvchilar motivatsiyasini oshiradi, bilimlarni uzoq muddatga esda qoldirishga yordam beradi va ularni amaliy qo'llash imkoniyatini kengaytiradi. Shu boisdan, ingliz tilini o'qitishda interfaol metodlarni tizimli va maqsadli qo'llash, dars jarayonini o'quvchi markazida tashkil etish ta'lim sifatini sezilarli darajada oshiradi va zamonaviy pedagogikaning talablariga to'liq javob beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Brown, H. D. (2007). Principles of language learning and teaching (5th ed.). Pearson Longman. <https://www.pearson.com/store/p/principles-of-language-learning-and-teaching/P100000233368>
2. Cameron, L. (2001). Teaching languages to young learners. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511733109>
3. Harmer, J. (2015). The practice of English language teaching (5th ed.). Pearson Education. <https://www.pearson.com/store/p/the-practice-of-english-language-teaching/P100000239833>
4. Lightbown, P. M., & Spada, N. (2013). How languages are learned (4th ed.). Oxford University Press. <https://global.oup.com/academic/product/how-languages-are-learned-9780194541268>
5. Nunan, D. (2011). Teaching English to young learners. Anaheim University Press. <https://anaheim.edu>
6. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and methods in language teaching (3rd ed.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511667305>
7. Scrivener, J. (2011). Learning teaching: The essential guide to English language teaching (3rd ed.). Macmillan Education. <https://www.macmillanenglish.com>